

Julij Titl:

Geografska imena v severozahodni Istri

Koper 1998: Knjižnica Annales, 210 strani, 23 kartogramov, risb, načrtov in fotografij ter 10 preglednic

V zbirki Knjižnica Annales, ki jo izdajata Zgodovinsko društvo za južno Primorsko in Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije v Kopru, je letošnja pomlad izšla že osemnajsta knjiga; napisal jo je naš priznani geograf, prof. dr. Julij Titl, od leta 1990 zaslužni član Evropske akademije književnosti, znanosti in umetnosti ter od leta 1992 njen častni konzul v Republiki Sloveniji. Dr. J. Titl je med nami poznan predvsem kot raziskovalec geografskih značilnosti slovenskega obmorskega sveta in njegovega zaledja. V svoji najnovejši študiji se je lotil izredno zanimive in zahtevne problematike, ki doslej v slovenski geografiji še ni bila deležna podrobnejše in sistematične preučitve. Kajti v celostnem vsebinskem sklopu zemljepisnih imen so zajete številne pokrajinske značilnosti, pretekle človekove dejavnosti kakor tudi celosten človekov odnos do okolja, v katerem živi in dela. Zemljepisna imena razkrivajo tudi človekovo pojmovanje, razumevanje in vrednotenje naravnih pojavov in zakonitosti pri nastajanju in preoblikovanju tistega dela zemeljskega površja, ki ga je človek obvladoval s svojim primarnim proizvodnim sistemom. V pestrosti in bogastvu zemljepisnih imen se kažejo kakovostne in pridelovalno-donosne razlike med posameznimi predeli vaškega zemljišča.

Vsebina študije je sestavljena iz 13 poglavij. Poleg spremljevalnih in dopolnilnih razdelkov — poglavij (uvod, povzetek, pregled uporabljene literature in virov), ki so sestavni deli vsakega znanstvenega dela, smemo v knjigi obravnavano tematiko razdeliti v dva temeljna dela. V prvih desetih poglavjih so skupine zemljepisnih imen prikazane po osnovnem geografskem razpoznavnem merilu, ki je naslonjen na vsebinsko členitev stroke po posameznih panogah. Drugi del zajema 12. poglavje, ki je namenjeno pokrajinski (regionalnogeografski) razporeditvi in razširjenosti posameznih skupin geografskih imen. V tako zasnovanem delu prihaja do veljave tisti geografski vidik, ki skuša v obravnavani tematiki odkriti in spoznati tiste temeljne pokrajinske prvine in njihove lastnosti, ki so se zaradi vpadljivih oblik in prevladajočih značilnosti vtisnile v človekovo zavest in v njegov spomin. Poleg tega je regionalni vidik, ki kaže na prostorsko razširjenost posameznih zemljepisnih imen, dragocen pripomoček za ugotavljanje vplivnega območja posameznega naselja, soseske, smeri naselitvenih tokov prišlekov, ki so prinašali s seboj nova vrednostna merila in z njimi zaznamovali pokrajino.

Obravnavana tematika, ki je zajeta v prvem delu knjige, je v vsebinskem pogledu razčlenjena in obravnavana po glavnih pokrajiniotvornih sestavinah. Te so tudi osnovna podlaga za osvetlitev in ovrednotenje naravnogeografskih in družbenogeografskih pokrajinskih prvin in njihovih sistemov. Avtor se je lotil temeljite in podrobne osvetlitve imen zemeljskega površja (str. 13–32) s številnimi razpoznavnimi reliefnimi oblikami, ki so vtisnile pokrajini in njenim predelom svojstveno podobo. V reliefni

razčlenjenosti površja, ki je posledica spleta naravnih procesov in socialno-družbenih, najpogosteje gospodarsko-pridobitniških posegov v prostor, se je oblikoval obči človekov razpoznavni odnos do prostora in njegovih delov. O pomembnosti reliefnih oblik in njihovih splošnih kakor tudi podrobnih značilnostih priča podatek, da je s tega področja več kot 880 zemljepisnih imen, kar pomeni dobro četrtino imen, ki so prikazana v regionalnogeografskem razdelku študije. Geografska imena, ki so kakorkoli povezana s površjem in njegovimi oblikami, avtor razčlenjuje in opredeljuje z različnih geografskih strokovnih vidikov. Prikazuje in pojasnjuje tudi njihove izpeljanke, najraznovrstnejše sinonime, večbesedna imena, manjšalnice itd. Skratka, z geografskimi razlagami in pojasnili skuša zajeti izredno pestro problematiko, ki je kakorkoli povezana z obravnavano tematiko. Marsikatero ime, ki je povezano s površjem, se je uveljavilo kot strokovni pojem (prim. tudi preglednice 1 do 3) ali kot naselbinsko, hišno in celo pokrajinsko ime (npr. Kras, Bržanija idr.).

Tudi kamnine (str. 33–36), ki so neposredno povezane s površinskimi oblikami, so bile pogosto temeljna spodbuda za nastanek marsikaterega geografskega imena: v Slovenski Istri je 75 imen tega porekla, na bujskem območju 33 in na buzetskem 19.

Hidrogeografska problematika (str. 37–42) z vsemi svojimi pomenskimi nastavki in odtenki je zastopana v geografskih imenih na obravnavanih območjih z več kot 350 primerki. Prikazana in osvetljena so po lastnostih (tekoče in stoječe vode) in namembnosti.

Rastje (str. 43–52) je dragocen kazalec naravnih razmer in socialno-gospodarskega razvoja posameznih območij. S svojimi značilnimi pokrajinskimi pojavnimi oblikami je botrovalo k nastanku in ohranitvi blizu 700 (ali 20,4 %) zemljepisnih imen. Avtor je namenil posebno skrb gozdu in njegovi drevesni sestavi, ki sta s svojo pojavnostjo in razprostranjenostjo neposredno vplivala na tovrstna zemljepisna imena. Zbrana in prikazana so sadna in druga kulturna drevesa, pa travnate površine, ki so s svojimi rastišči prispevale k nastanku predvsem številnih ledinskih imen.

Živalstvo (str. 53–55) kot sestavni del biogeografskega področja je neposredno ali s svojimi najrazličnejšimi izpeljankami udeleženo med geografskimi imeni v obravnavanih pokrajin s 3,2 %. Tretjina teh imen ima izvor v domačih živalih, vsa druga pa poosebljajo divje oziroma gozdne in vodne živali, ptice, žuželke, mrčes idr.

Skoraj šest odstotkov imen je naselbinskega izvora (str. 57–78). V njih se kažejo značilnosti in posebnosti sredozemske naselbinske kulture in to je s pristnimi imeni zajeto v številnih zemljepisnih imenih. V delu prihaja do veljave nekdanja poseljenost kakor tudi njene značilne naselbinske oblike s pokrajinskimi in krajevnimi razločki. Prikazana je gospodarska, družbena, obrambna in druga namembnost posameznih naselbinskih tipov ali objektov, ki so vtisnili vaškemu zemljišču in celotni pokrajini svojevrstno podobo.

Na kmetijstvo (str. 79–94) kot primarno gospodarsko vejo z izredno razširjenim in razvejenim proizvodnim sistemom spominja dobra osmina zemljepisnih imen. V študiji so predstavljene oblike in namembnosti kmetijskega zemljišča, obdelovalno-proizvodni tipi, in sicer požigalništvo in motično poljedelstvo, kulturne terase itd. V

zemljepisnih imenih so se ohranila poleg načinov in oblik kultiviranja kmetijske zemlje tudi imena orodij, s katerimi so krčili gozdove in gmajne ter obdelovali polja, pa proizvodno-pridelovalne usmeritve posameznih kmetijskih panog itd. Nastajanju pustot in prahe, ki sta pomembni družbeno-gospodarski kategoriji v vsaki kmetijski pokrajini, je namenil dr. J. Titl skrbno in pregledno analizo, in sicer z zgodovinskimi utemeljitvami in časovnimi razponi.

Rokodelstvo in obrtne dejavnosti (str. 95–108), ki so že od nekdaj obstajale na podeželju in v večjih krajevnih središčih, so zastopane s 3,2 % (ali 109) zemljepisnih imen. V prvi vrsti je njihova namembnost veljala zadovoljevanju krajevnih potreb, nekatere pa so bile namenjene tudi širšemu območju (npr. svilarstvo, oljarstvo, peka kruha in pranje perila, kamnoseštvo idr.). Več kot dvanajstina zbranih oziroma obdelanih imen ima svoj temeljni izvor v drugih dejavnostih in pokrajinskih značilnostih (npr. promet, družbeno-gospodarska struktura posestnikov itd.).

V enajstem poglavju, Ledinska imena kot kazalci sprememb zemljiških kategorij (str. 109–114), so zbrana imena, ki prikazujejo spremembe v namembnosti zemljiških kultur. Za ta prikaz je avtor knjige podrobno raziskal spremembe na ožjem območju Koprškega primorja, in sicer z značilnimi zgledi v devetih katastrskih občinah.

Drugi del študije (str. 119–186) je namenjen pokrajinski, oziroma regionalnogeografski osvetlitvi imen po katastrskih občinah. V Koprskem primorju je obravnavanih 1820 zemljepisnih imen v 42 katastrskih občinah (k.o.), med Dragonjo in Mirno je 26 k.o. s 1091 imeni, iz buzetskega območja, kjer je 21 k.o., pa je obravnavanih 508 imen. V vsaki izmed 89 k.o. so zemljepisna imena prikazana po področjih, ki so usklajena s poglavji v prvem delu študije. V tem podrobnejšem regionalnem delu študije so v posebno vsebinsko zvrst še dodatno uvrščena in prikazana imena, ki so v kakršnikoli zvezi s podnebnimi razmerami določenega območja. Krajevno-pokrajinski pregled je nad vse dragocen, ker nam s konkretnimi zgledi osvetljuje krajevno bogastvo zemljepisnih imen, ki so tudi dragocena in temeljna spodbuda za študij razvoja kulturne pokrajine in neposrednega človekovega odnosa do posameznih območij v različnih obdobjih.

Krajše poglavje, Šavrini in Šavrinija (str. 187–190), je namenjeno razmisleku o prebivalstvu in morebitnem mejnem zarisu pokrajine. Avtor ugotavlja, da je ime Šavrin zbadljivka za vse kajkavce, ki so se priselili v Istro. Zato je mnenja, da bi bilo ustrežnejše, da bi namesto Šavrinska brda uporabljali ime Koprski hribi.

Ob sklepu je nakazan obči pomen preučevanja zemljepisnih imen. Sledi seznam uporabljene literature in pomembnejših virov. Dodan je pregled priloženih kart, statističnih preglednic in slik ter daljša povzetka v angleščini in italijanščini. Pri prvem je prišlo v naslovu do manjšega spodrsaljaja: namesto severozahodna Istra je zapisana severozahodna Slovenija.

Iz obsežnega terenskega in arhivskega gradiva, ki zajema blizu 8800 zemljepisnih imen v Koprskem primorju, v predelih med Dragonjo in Mirno ter na buzetskem območju, je avtor izbral in preučil dobri dve petini ugotovljenih imen, ki sta smiselno povezani z geografskim delovnim področjem. Prepričan sem, da bo postala Titlova študija dragocen in argumentiran izziv tudi drugim strokovnjakom. V predloženem

gradivu bodo našli arheologi, zgodovinarji in jezikoslovci, etnologi in sociologi, krajinarji in drugi nešteto argumentiranih spodbud za trezno strokovno presojo o neprecenljivem bogastvu, ki ga hranijo in ponujajo zemljepisna imena.

Milan Natek

Metka Špes:

Degradacija okolja kot dejavnik diferenciacije urbane pokrajine

Ljubljana 1998: Geografica Slovenica 30, Inštitut za geografijo, 196 strani,
ISBN 961-90443-1-2

Raziskava Metke Špes je metodološko in vsebinsko obetavna celovita geografska monografija pokrajinsko degradiranih mestnih območij Slovenije. Na podlagi regionalnogeografske, pokrajinskoekološke in socialnogeografske raziskovalne obravnave pred nami zaživi večplastna problematika geografskega okolja in odzivi prebivalcev na degradacijo njihovega življenjskega okolja. Avtorica je za svoje raziskovanje izbrala štiri najbolj onesnažena območja Slovenije, in sicer celjsko, trboveljsko, jeseniško in mežiško. V vseh štirih urbanih območjih je v dolgem obdobju prihajalo do čezmernega onesnaževanja. Vzroki za tako stanje pa so po njenem mnenju tako naravni (omejene samočistilne sposobnosti ozkih kotlin in dolin) kot družbeni in gospodarski (obremenjevanje okolja z različnimi emisijami). Poudarja pokrajinsko neugodno prekrivanje velike pokrajinske občutljivosti in čezmerne pokrajinske obremenjenosti.

Avtorica se je glede na svoje raziskovalno usmerjenost posebej poglobila v občutljivo problematiko odnosa prizadetih prebivalcev do onesnaženosti lastnega okolja. Degradacijo okolja namreč obravnava tudi kot dejavnik, ki naj bi vplival na posebno notranjo členitev mestnega okolja. Primerjava podatkov o onesnaženosti posameznih sestavin okolja in posameznih negativnih vplivih kaže, da so pri osnovni regionalizaciji najbolj uporabni podatki o onesnaženosti ozračja. V nasprotju z drugimi pokrajinsotvornimi sestavinami in vplivi, ki so pretežno točkovno ali linijsko razporejeni, so posledice onesnaženosti ozračja razširjene pretežno ploskovno.

Avtorico je zanimal zlasti odgovor na temeljno vprašanje: ali se različne družbene skupine, ki živijo v degradiranem območju, enako ali različno odzivajo na probleme onesnaženosti okolja. S pomočjo obsežne obdelave ankete prebivalcev iz štirih izbranih območij je analizirala in ovrednotila odziv različnih skupin prebivalcev na negativne pokrajinske procese v njihovem bivalnem okolju. Izhajala je iz podmene, da se odnos do okolja spreminja glede na socialnogeografsko prebivalstveno sestavo. Z uporabo t.i. socialnogeografskih filtrov, ki vplivajo na razumevanje in zaznavanje okolja, je ovrednotila odzive, obnašanje in odločitve prebivalcev glede sprememb v lastnem življenjskem okolju. Seveda je razumljivo, da so socialnogeografski filtri le ena ozmed skupin t.i. filtrov, ki skupaj s tehnološkimi, gospodarskimi, družbenimi in političnimi vplivajo na različno zaznavanje okoljskih problemov.